

Da capo

Као у музици, ~~враћам~~ врати се на почетак. Враћам се ево на тему хладан рат и вратићу се можда још некада, што ће затисити од моје потребе и од интервенције мојих савременика. Савременик, која сложена и потресна ствар у човечјем животу. Савременик, то је некада срећа, некада понос, али некада јад и мора у моме животу. Има на пример, онај ретко драги Јехуди Менухин и његова виолина, радост моја велика што га има на свету, и што сам му и ја савременик. ~~Идем~~ Идем, сама, неком мирном утином Београда, и сетим се Менухина и причује ми се свирка, и сринем. капу с главе, и трепти ми душа у поштовању и љубави... Ових дана стекао сам досада незнанога савременика: јавио се гласом ~~на телевизији~~ кроз Радио-Варшава. По дужности, ваљда, да у тај дан и час наружи моју земљу, и мене изабере за проволник и оличење те поруге. Наже да сам написао у новинама чланак тај и тај, да у чланку има фашизма и пинизма, и да то добро котира у мојој земљи. А ја нисам сарадник ниједних политичких новина, и никада не пишем чланак, него, по сити диктату из себе, пишем увек нешто што је или мање или више од чланка. Онај осуђени напис мој штампан је у чисто књижевном часопису, и био је, по апарату и стилу, више него чланак, јер га је писао прави и чист литерат, још и ~~литерат~~ литерат који нагиње суморним рефлексима, ~~чињенице~~ од чега се политика увек дисоциира. У дугоме своме животу имао сам само мало ведрих савремених догађаја, и доста мало савременика који би ме негде у пустој утини нагнали да затреперим од радости и захвалности, и ~~сам~~ скинем капу с ~~главе~~ ^{главе} гестом заноса и поноса. Ето, ни мој нови, сада значи савременик није кренуо у мени ни радост ни понос: написао је само чланак, [фашизам, пинизам, котира, која чланачка просечност]. Није успео да при своме послу утврдентар смисла право у средину.

Како, о чему да поразговарам пред својим новим савремеником. Не само да нисам писао политичких чланака по новинама, него нисам никада ~~да~~ зубе обетеца кроз Радио-Београд. Књижевник, и само то. Мој нови савременик међутим, из туђе земље — мени востачок драге Пољске, са којом сам помало и рођ —

утицнуо ме је у политику, очигледно зато да би земљу моју — дајко мени још много дражу ^и Пољске — да би ту моју земљу увредио, уларио. И још све то на заједничком нашем језику — моме и мога савременика — и уларац можда и по заједничкој нашој земљи Јужних Словена.² За земљу своју, за језик свој, ја, готова сам да иступим, да претрпим, да пострадам; за нас који смо овде то бива увек само у добри час.

А иначе, *da capo*! Као што сам у погрбеном свом маноу огледа говорима о невољи света, о човечанству коме се прети, о силама у чијим се рукама врти као богатства сулбина кulture, дакле јединога смисла људскога живота — тако ћу ево поново казати две три речи о опаном и кужном процесу који се зове халан рат, и зове се тако сасвим прецизно, јер га воле жедене страсти можда, због, нападачке нетрпељивости бешће од беснога риза... Да ми неким од мојих савременика који имају престиж да стану пред Радио-микрофон и секв и руже и појединце и читаве земље, да ми им некада дође на ум ово. Како би било када би се у свеже прожеће јутро, или кроз тишину ноћи, место гласа једнога човека могли чути гласови човечанства, који, ^иискињени, ^ипнебвспитом сложним ^имоћу да се пресече халан рат. Да халан не пређе у вreo, да се не почну сурнавати градо-ви и људи у правације копна и мора — за што је некада требало или изузетна поетска машта, или грозна нека акција богова или пинова и демена, а сада треба само један лабораториски рецепт, и мала кутија са по рецепту спремљеним капсулама. ^иДа ми се неком мом савременику, са престижем да стане пред микрофон света, причује нека жамор од оног језовитог пнебисцита који из лана у лан тражи да се огласи, али му не дају глас — силе. Један мој ливан савременик, један од најванреднијих кирских песника данас широм света, са лепим именом Хју Вистан Оли, чује често онај пнебисцит здружених и истоветних жеља свих народа, и овако је то на једном месту поменуо: / овде, по садржини тачно, по форми, по звуку, наравно, недостигнуто /

Под страхотом мреке
Сви пси Европе вају,
А народи, мрже до мрже,
Живе, чекају, трају.

Умна срамота були
Реже у њих рану, дубоку,
А језера јала чеже
Смрзнута у сваком оку.

Две силе ратну хвално, а хваловина њихова, ето, чули сте, исисава из ^{бузди} њих енергије, достојанство.

Пале те две силе, два блока, на две стране, једно исто, имају ^{сличне} методе, предају се истим илузијама, а на исти начин немају ону моћ ^у увиђавности која, као лебети зил у гату, може од ^{зла} ларет пресећи ~~анализирања~~ и неваку пропасти. Генијални неки човек, са моралном волењом, могао би разгледати стање, средства, сврхе сила. Сврха је, на обе стране: јединствена светска моћ, *animus dominandi* над последњом земљом, над последњим човеком. А илузија при томе је: да човек или народ може бити срећан и весео у самоћи коју неминуно носи сабом апсолутна надмоћ. Свака страст људска има граница и уточења, али ето страст за силом нема границе: до последњег острва у океану, до последњег чоканина у планини, све покорити и подвести под једно. А остварити то, значи ући у самоћу у којој ће процес силе моћи још само себе да појармљује, и најзад ^{сила} саму себе да прожлере. Два табора у рату, две типа акције, разликују се само по степену одмицања од животних норми, од морала. Тај степен, то је ^{интензија} ланас, части, разума, чистог погледа у линију, танку ^и немирну, која још лежи неки ред од потпуног нерета, бољне напоре од хаоса, људско пребријавање тешкоћа од захуктаног сувереног распаљања. Питање, то, ^{само} јаким, није ^{питање} блокада, ни бомби, него питање моралне снаге која једино може у људском друштву све савалати, све очистити. Зато, о томе степену најпрониљивије говори опет песник, поет мистичан. У драми двојој од Тројус и Кресида говори Шекспир изреком о степену у животу и валању були, о критичној тачки реда са које се волава ^и нред и његове последице. Ако се тај степен пређе, „настају расцепи и лисонанце, воле излиху своје непра високо над обале, и од чврстог копна начинче глго, снага ^и постаје воћ идиотства, ^{друштвени} син улара нартво оне...

И све се онда укључи у силу,
А сила у вољу, воља у апетит,
А апетит, свесветски кврјак,
С ласча му и чева воља и сила,

Упљавка неминовно свесветски план,
А најзад појере и сама себе.

Сиге хладнога рата, без видљивих војника и знаних бојних поља, све више личе
на мит о два универсална курјака, који ће се или узајамно разлетати, или један
загавити другог, и онда, у пустоти, са беспредметном надмоћи, прожлетати сама себе.

Буре једнако туги, отровне речи лете кроз ваздух као ~~к~~
куршуми. Хоће ли се бурестишати, хоће ли човечанство угледати дугу, која је
сва лепота и мир. Зар не могу они из лабораторијума, великога као цео град,
богатога сваком ретком материјом, они који праве страшни сул у капсулама и ку-
тијама, зар ти не могу направити дугу, лепу, мирну, снажно разпету ол Истока
до Запада? Понекад кад ми скочи вера у савременике, нико ми не би могао убити
наду да неко ол мојих савременике прави дугу.

Исилора Секушић